

(De Opbouw tussch 1925), nu in bundel "Durdur en Gemeenschap".

Congres geweest 17-18 April l. te Utrecht op C. voor het Onderwijs aan de niet-leerplichtige jeugd.

[hoofd aandacht leerplicht : zorg eerst voor scholen, als ze goede behoeftes voorzien, zullen keurlij gemakkelijker ^{er in}

De Bonebakker zei : lagere school schiet al te kort voor eerste 6 leerjara, daar onder geheel ongemiel baar

(welke feitelijk? Philip)

Ehobeker (fabrieksch. Sluis) beter hulp midd. verdeelt over 6 jaar (12-18), dan concentreert 12-14)

Dr. Van Wyk leider clubhuis de trend, zegt dat de massa "meerderheidsjongen" kunnen na puberteit geen geestelijke beait meer verwerken; geest. onho. blijft verder stilstaan. Kohnst. beoogt dit (ook R.G. Posthumus v clubhuis de Harik, tegenwoord. ervaar) zie polara. "Volksontwikkeling" VIII. (Konschwan die is heerschappy elite)

Woeilyphheid met wetgeving : arbeidswet verbiedt leerplichtige kinderen in bedrijf; dus daardoor geen verbinding met praktische industriële arbeid mogelijk.

Uitbreid; met 7de en 8de leerjaar [wat geldt op 7 oogenblit wetkalye?] bracht herhalig onderwijs (nutteloos!) ^{3 jaar!}

Leer gewone
brieven
schrijven

Daarna vervolgonderwijs (wett. 1920 & 1922) eerst hooge verzoeds, veel ijver, daarna ophoud subidies

Laak ineen; want geest en methode waren die van lagere onderwijs.

Der jonge memke verlange onderwijs waaraan ze iets hebben; Er is Nijverheids onderwijs wet

Sterk individualiseren [maar niet beperkte vakopleids!]

[wat zegt die?]
lv. leerling gelykdoel.

Leerkraachten ontbreken, en moeten gekweekt.

Voogd : verband met de Vrije jeugdvorms. [Dat is eigen vermag! Doel is productieproces!

[Leven niet gemiddeld v kulturen, (nadoen 19de eeuwste bouws) maar productief werk] ^{de eigen jeugdform, behakent sterke eigen organisatie}

Kohnstamm 3 wegen naar menschenkern : religieuze vorm, arbeid, nationale traditie in spel en ontspanning [!]

Arbeidsvroude leeren kinderen op 15 niet kennen; dus eigen aanles, ook onbetend

Leerlingdoel tegen gewerkt door vakbonden en hun ideologie van kapitalisme

Jeugd leden willen productieve arbeid, echt werk, niet prutsen voor schijn en onbruikbaar

3. Messpunkte 0,1 0,1 0 0,1 $\sqrt{0,08} \%$
Totale fault 0,16 per. 13,8 = 1%.

Messpunkte R_2 . 0. 0,1 0,1 0,1 Gemiddeld. 0,08%
Totale fault 0,16 per. 15,38 = 1%.

Fault in u . Fault in $\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} = 0,32$ per. per. 1,37% = 1,3%.

$\frac{1}{2}$ Fault in $F = 1\%$.
Totale fault 2,30%.

4 Messpunkte 0,1 0. 0,1 0. Gem
 $\sqrt{0,08}$.
Totale fault in $R_2 = 0,16$ per. 18,4 = 0,9%.

Fault in M . Fault in $R_2 = 0,9\%$.
Fault in $F = 1\%$.
Totale fault 1,9%.

18

Burgers' memorandum

1. Negeert geheel de werkelijkheid, dat het Amerikaanse grootkapitaal meester v d wereld. Deze milliardaire families meester van gehele pers, dus publieke opinie, hun agenten zijn ^{leiden} meest van de politieke partijen, bepalen dus senaat, congres en ~~president~~ ^{President}. ~~De~~ ^{De} Regeering is in hun handen, uitvoers van hun belangen; Eisenhower is hun generaal, gekozen als Roosevelt. Deze milliardairen exploiteren gehele Am. volk, millioenen stroomen hun toe, daardoor macht steeds groter. Hun doeleinden bepalen wat er met de wereld gebeurt: steeds meer volken exploiteren ~~op~~ en beheerschen, opdat steeds meer millioenen hun toestroom.

Dit is niet een opratt, of meenis van een socialist of een party, maar een construizte Waarheid, die alleen daarom niet algemeen bekend is, omdat men vermydt, dit daglyks bekend te maken. Wie over deze problemen oordeel wil vellen en schryft, behoort dit te weten en daarvan als grondfeit uit te gaan.

2. Wat in Am. smelt en sterkt, concentratie va openbare en politieke macht in hand van een beperkte groep kapitaalberitters, in alle landen, soms op andere wyse, mundet snel. In Engeland ~~regeert~~ ^{voert} bourgeoisie, samen met ^{duid} rijke zakenmensen, ondernemers, grootgrondberitters, en bepalen de politiek. ^{grote}

Ook in Nederland zijn kapitaalberitters, bankiers, ondernemers, ~~en~~ ^{enkele} grondberitters of families de groote invloedryke personen, ~~en~~ ^{en} invloed op regeers, macht over kranke, over publieke opinie, staan achter de ministers als groote belangen, en als deskundigen.

Vraagstuk en taak v studiecentrum: hier voor Nederl. structuur v kapitaal, groepen banken, ondernemings, concerns, ineenhangelij, relaties v personen en maatschappijen, te besluideren, en geheel open te leggen voor het publiek (zoals Leonard Lundberg voor Amerik. kyndaal) dat zou helderhew geven, ook voor verder. Want deze machten zullen enorme invloed op regeering en besluiten uitoefenen. ^{en ontwerpen} Directeuren, hoge beamtten in ondernem., alle deel aan kapitaalwind, zijn er in betrokken, mee solidair; en zy zijn de deskundigen aan wie je de leids wilt giden.

3. ~~Waarom~~ Het woord kapitaal, kapitalisme, exploitatie wordt geen oogenblik genoemd. Daardoor geheele betoog onreëel, als een zweefsel zonder wortels. Waarom niet? Om geen vooroordeel af te stooten. Juist: deze woorden mogen in wetensch. openbaarheid niet genoemd worden. (Alleen in vakdiskussie van ~~statist~~ ^{statist} sthkkunde, onder elkaar). Kap kan slechts rustig heerschen, als de menschen zich niet bewust zijn van hun exploitatie, en meerna dat hun lot, hun armoe, hun slagen of mislukken hun eigen werk of tekortkomen is. Dit verzwijgen — tegemoet komen aan tendens zwijgen op te leggen — helpt dus, de exploitatie va de wereld door het kapitaal in stand te houden.

Er komt een klein flauw zinnetje, van winstlaanspraken moeten wyken. Zoo'n kleine voorzichtigje meenis van een persoon, ein schryver of professor, wat beduidt die tegenover de enorme macht en belang en wil van het kapitaal? Zouwel als klein wiseet in vuist van zens

4. Vraagstuk ter studie gesteld, waardoor deze oorlog (het oorlogsmisdad genoemd) kon ontstaan. Zonder het kapitalisme ~~als~~ ^{als} ~~soe~~ ^{soe} ~~structuur~~ ^{structuur} als grondslag is dit onmogelyk. Alleen uit grondrye studie, hoe deze soc. organisatie vorm zich in andere land, en op speciale wyse in Duitschland ontwikkelde, wat haar psychologische werking in dit milieu, hoe overal nationalisme als typp. uitvloeisel v kapitalisme ontstaat, welke vorme spec. in Duitschland, alleen daaruit laat zich ontwikkel, van het natsoe, zyn kracht, en zyn karakter begriypen. Op die basis alleen studie vruchtbaar; anders is het een wassen zonder natmaken.

Wanneer praatjes verkoopten vindt kapitaal best, geeft menschen illusies. Eensoo de recht v mensch v Wells, coenrou machtloze frase, dus welkom naar heerschen

5. Praktische vooruitzichten: hier wordt regeery, met de deskundige leiders, bevoegdheid
gegeven, werke te leiden, daartoe over alle arbeidskracht beschikt, die als civiele lezers
of arbeidsdrenst lezers gediingewd, heen en weer geschoven. Waarby dus de groote
arbeidersmassa's als willooze werkdieren, ^{zelf} passief, verplaabt en gekemmanderwd word.
Terwyl tezely op hen zeker de eisch van versober, i. i. minimum levensonderhoud,
en krachtige inspanning, dwz twaar lang werke gesteld zull word. Dit loopt overmydelijk
op felle sociale konfliktion, stakungen etc uit. Eischen van loon en werktijd ~~zullen~~
onbevredigd, dan de rechteloohheid nog scherper anjel. Daar tegenover zal de eisch gesteld
worden van rechten tegenover plichten, recht van mee besluite over werke, autonomie in
regelingen, vryheid van overleg, van protesten, invloed op ^{en} samenstell, in byeenbehoorende
groepen. ~~zullen~~ zulle zy zich welken als medewerkers in opbouw, dan alleendoor zulle
erkenning (niet van valovereenkomst, daarnoo order leiders) is volkhand in meewerke,
mogelyk.

[Opbouw is het scheppen van een nieuw productie apparaat. Waarby
natuurlyk beste, productiefste techniek wordt toegepast, daarmee altairde
hoogste productiviteit, die voor ruime behoefte-bevrediging is.]

Voor leerstof en leerboek door afwijking van gebruikelijke, dat
by geen enkel vak naar volledigheid wordt gezocht, maar ^{omgekeerd} naar
beperking tot het strikt noodige. Maar dit degelyk, breed en grondig.
Zal aan volkui overgelaten, moeilijke taak, tejan routine, loek wettelyk.
Volledigheid is voor hen, voor wie dit voorbereid, voor verdere hogere studie is;
die moeten voorbereid vak in zyn geheel omvatten.

De opbouw school zal zekere kenmerken hebben van wat men
noemt klaarstaan: tegen de goede pædagogische en didactische
principes in, de slugste en effectiefste weg kiezen, om de noodzakelyke
kennis by te brengen. Van nieuwe did. methoden alleen die gebruiken,
die vlyt en efficiënter, niet die, die daarop gefundeerde
resultaat geven.

grooter aandeel v arbeid aan de produktie middelen bedeed, opdat de prod. van
verbruitsartikelen effectiever wordt, minder arbeid kost, meer oplevert — in de
opbouw is deze tendens noj versterkt. Wat anders, geleidelijke aanvulling van
slytage is, is nu herstel van algeheele verwoesting; het prod. app. moet geheel
nieuw opgebouwd uit niets. Dat wil zeggen, dat een veel meer arbeid daarin
gestoken moet worden. Zal de prod. v verbruiks art. dan niet te kort schieten
— dus aan armoe en gebak grenzende soberheid — dan arbeid zelf hoogste graad
van effectiviteit opvoeren. Eenereyds werkluyg, machines van hoogste
kapaciteit, anderereyds arbeidskracht van grootst mogelyke betrouwbaarheid. Geen
ruimte laten voor verovulling van materiaal of van menschelyke vermogens.
Hoogste technische betrouwbaarheid en wetensch. kennis zullen in dienst van
dese opbouw gesteld mook word. (van ingenieurs, physici, chemici, biologen, agronomen)
Maar niet voldoende dat betrouwbare leiders en konsultants, een overlevende troep
uitvoerende ^{hag den} ~~afnemende~~ hun bevelen geven aan — de behandeling van
dit apparaat eischt by allen, die daarmee werken, volbetrouwbaarheid en kennis.
Hoe beter inzicht de uitvoerenden hebben in wat zij te doen hebben, des te
beter, efficiënter, productiever zal hun werk zyn.

Dat daaraan by hederdaagsche opleids, ~~wordt~~ door L.S., H.W.L.D., ambachtsschool,
Arondscholen, veel ontbreekt, is bekend genoeg; dese allen, evenals speciale
fabriekscholen, bewyzen hoe men tracht op diverse wyse het taleort aan te vullen.
Noodig is nu reeds, was reeds, door normale ontst. v Bedrijfs leven tot steeds ^{volkommer} ~~meer~~
meer in gebruik, op nieuwe principes berustende werkluyg apparaat, een leermandaat
praktische en theoretische kennis by de arbeiders. Nu echter, by problemen
van opbouw, ^{de ernstigste} ~~kan~~ dat in veel dringender kercht ~~aan voren~~. De menschelyke
vermogens, die in de massa's der uitvoerende werkers liggen, moogen niet door
gehad aan onvoldoende kennis en betrouwbaarheid ^{vergeeft} word. Voorwaarde voor
effeetvere opbouw is beter, grondiger op leiding, van de menschelyke arbeidskracht,
die daer. Een opleiding, oot in die zin effectief, dat alles, wat niet strikt noodig
is voor de opbouw, weggelaten wordt; maar het strikt noodige goed, breed
en grondig wordt, onderricht.

Wat dus noodig is, is het nu opgevoind geolacht, dat de L.S. doorloopen
heeft, en ~~staats~~ in de komende jaren in de prod. arbeid wordt ingelijkt, zoo goed moogelyk
voor die taak geschikt te maken. Dus een oplaid; van, zeg, 13^{en} tot 17^{en} jaar, die na
afloop van die 4 jaren, tot dalnemen in het opbouwwerk ^{maakt 200 betrouwbare mogelyk}

wenschten, dat de vacature, door mijn vertrek ontstaan, door de bestaande leerkrachten zou worden vervuld. Dit is geheel onjuist en om hun standpunt in deze zéér duidelijk te doen uitkomen heeft het college van curatoren nog voor onze laatste faculteits-vergadering een brief geschreven, gericht òf aan den voorzitter der 2e afdeeling òf aan den voorzitter van onze faculteit.-

Deze brief is niet in genoemde faculteits-vergadering overgelegd en ik zou er niets van vernomen hebben, wanneer ik niet toevallig daarover had hooren spreken, waarna ik collega Libaut er over opbelde. Het is van belang, dat onze faculteit met dezen brief in kennis wordt gebracht.

De Oudhoogleeraar in de algemeene
en anorganische chemie

A. Smits. —

Algebra: hoofdbewerking met pos. en neg. getallen.
 oplossing vergelijkingen, 1ste en 2de graad.
 Grafische voorstellingen. Logarithmen; rekenlatje.
 Meetkunde. Gebruik lineaal, meetlat, passer, graadboog,
 Dreuhouten en cirkels; constructie; daaraan kongruentie conclusies.
 (Verhouding, veelhoeken aansluitend) 3)
 Gelijkvormigheid, evenredigheid, oppervlakte kwadr. afmet.
 Siel's Pythagoras; Lynberekening, sinus, cosinus, tangens; gon. tafelgebruik
 Opp. berekening. Van Dreuhoutmeten; evenredige grondvorm, sin en cos regel.

2) Stellingen niet op beide leerboekmanier bewijs leveren
 eenvoudig zelf vinden en zien, op vraag in het boek
 bv. Laat zien, dat in gelijkbeen Δ door lyn uit top naar midden base
 dat dit loodlijn is, en dat 2 basishoeken gelijk zijn.
 1) Door datzelfde ook cirkels by getre M en z op elkaar te laten vallen
 wordt conq. bewijs van 3 gelijke zijde dedere eenvoudig, aansluitend aan constructie
 Ruimte meetkunde: inhoudsberekening -
 Constructie van netwerken en projecties. (Inleid tot constructie -
 hanteeren van trekpen, passer, leekentbord voor nauwkeurig tekenen.)

... de samen kunnen overnemen, dan zou dit bewijzen, dat hij de ontwikkelde
 ftochemie en de wetenschappelijke analytische chemie opende de tussche van
 stellingen, de meening zou verkondigen, dat thans p.v. de tekken, eloc-
 wanneer nu iemand, hetgeen eigenlijk te dwars is om te onder-
 tekken.
 ftochemie en de wetenschappelijke analytische chemie zijn o.a. zulke
 tekken af te splitsen. - De colloid chemie, de electrochemie, de fo-
 onweersstaandbare kracht omhoog schiet en voortdurend bezig is nieuwe
 ze. - De pijlische of algemene chemie is de machtige stam, die met
 werkt op elk ander chemisch gebied. - De werkelijke toestand is de-
 gant de benaming af-gemene chemie) invloed uitoefent en bevruchtend
 toememend gebied der chemie, dat door zijn algemene strekking (van-
 De pijlische of algemene chemie is een steeds in belangrijkheid
 de te wijzen.
 Ik meen, dat het verder verenscht is de Resultaat op het volgen-
 held en in looze mate misleidend.

Daar ik het echter toch voor mogelijk houd, dat dezelfde opmerking op een faculteitsvergadering wordt gemaakt, wil ik de faculteit het volgende nog mededeelen.- De genoemde opmerking was deze: „Het is nog de vraag of Smits een opvolger krijgt; zijn laboratorium is eigenlijk een „onderzoekingslaboratorium" en neemt hier een bijzondere positie in".-

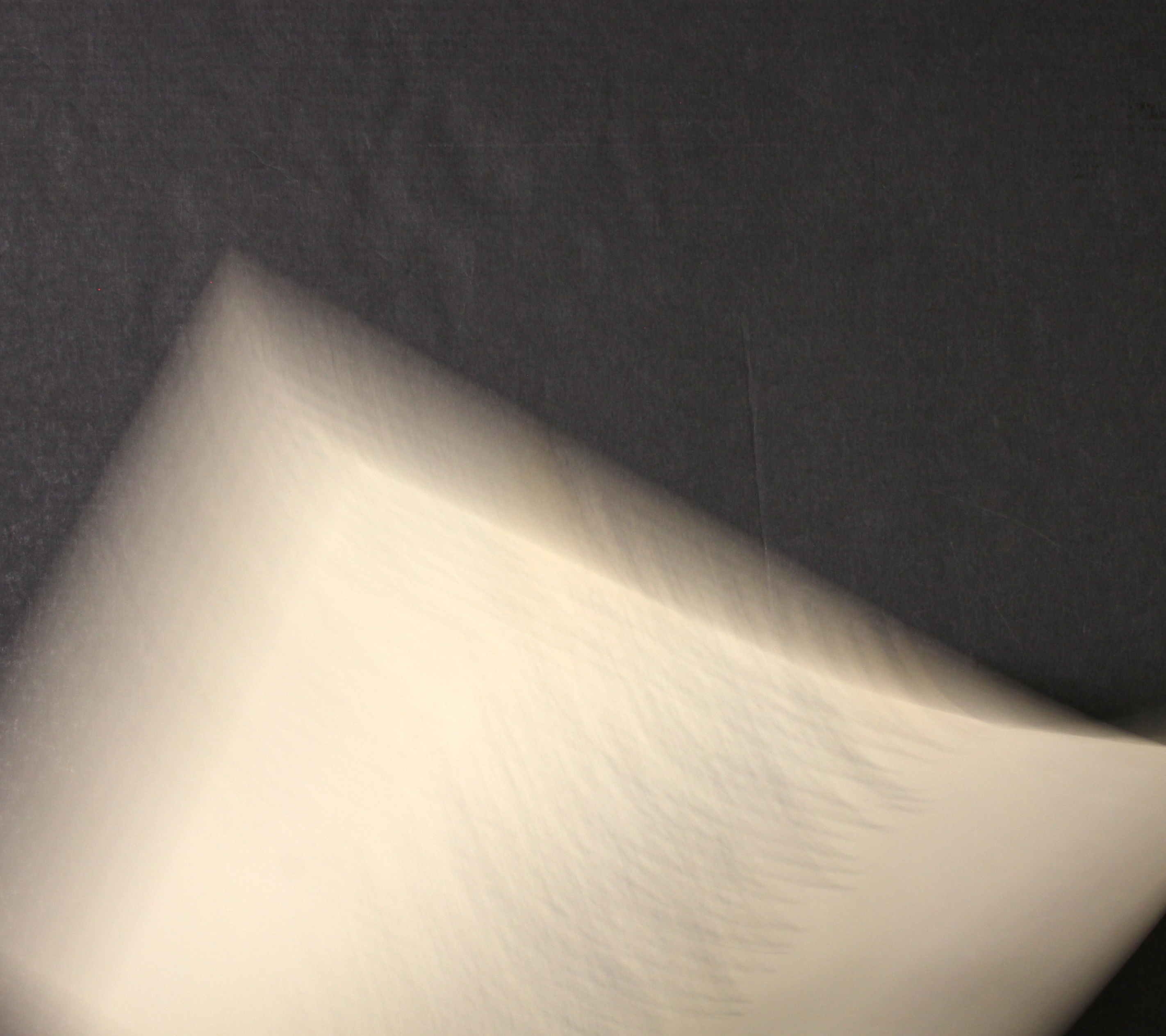
In verband hiermede wil ik er de faculteit op wijzen, dat het werk op mijn laboratorium steeds ten doel heeft gehad de candidaten zooveel mogelijk te oefenen in de uitvoering van de meest instructieve fysisch chemische metingen en wel, voor zoover dit uitvoerbaar is, in aansluiting aan het theoretische onderwijs, zooals dit in elk universiteitslaboratorium voor algemeene en anorganische chemie het geval is.- De daarop volgende promotie-arbeid had ten doel verschillende vragen van fundamenteele beteekenis in het licht der moderne opvattingen en met behulp van verschillende onderzoekingsmethoden nader te bestudeeren.

Het succes, met de opleiding der Amsterdamsche physico-chemici bereikt, mag wel als bekend worden ondersteld.- Wanneer mijn laboratorium, met andere fysisch-chemische laboratoria vergeleken, verschillen hoeft op te leveren, dan kan dit alleen gelegen zijn in het enthousiasme waarmede bij mij werd gewerkt.-

De bovengenoemde opmerking van een mijner chemische collega's, die er op gericht was, mijn laboratorium als een luxe-laboratorium te kenschetsen, is dus volkomen in strijd met de werkelijk-

(machines, vervoer middelen, centrale installaties, vee, vruchtbare bodem), en met verlies van een belangrijk deel der krachtigste mannen, alle bovendien verwacht, moeten wy als het ware uit niets opbouwen. Ik laat nu daar de kwesties van voortienis in de eerste nood, en het eerste ingang zellen van de productie - dat behandelen anderen wel in volle uitvoerigheid (heb je het memorandum van Jan Burgers gezien?)

Ik stel de vraag: onderwijl groeit in deze eerste jaren een nieuwe generatie op, die de lagere school heeft doorlopen, en eenige jaren later haar plaats in het productie-proces moet gaan innemen. ~~Hoe~~ (Dus de 12-16 jarigen). Hoe kan men die zoo goed mogelyk voorbereiden voor deze belangrijke taak? Zoo goed mogelyk betekent hier zoo effectief mogelyk; we zitten dan nog steeds in nood en armoede, moeten sparen aan alle mogelyke luxe, die er vroeger zoo gemaklyk by kon. Dus hoe kan men ze in de beschikbare korte jaren (zeg 12-16 jaar) maken tot bekwame praktische medewerkers in het ingang zijnde opbouwproces van de maatschappelyke productie? Hoe wordt de opbouw-school het doelmatigst georganiseerd?

in erg verval geraakt. Scholen werden door de Duitschers bezet en aan hun bestemming onttrokken, onderwijzers weggehaald, kinderen waren door gebrek aan goed schoonsel verhinderd lange einden naar school af te leggen. Het was een volledige afbraak van de onderwijs-organisatie. ~~De~~ ^{Wat} in de lagere klassen bij de jonge kinderen versuimd is, kan in de ~~volgende~~ ^{komende} jaren ingehaald en bijgespijkerd worden — (al willen alle onderwijskrachten met elkaar zorgvuldig te rade moeten gaan, hoe ze dan door een meer geconcentreerde leer methode, onder weglating van het niet strikt noodzakelijke, het tekort zooveel mogelijk beperken. Maar de oudere kinderen van 11-13 jaren kunnen daarmee niet geholpen worden; men kan ze niet nog eens 2 jaar L.O. laten doorloopen. ~~Hier~~

Hier heeft nu de opbouw-school in te springen. Door haar wel overwogen gekoncentreerd programma, dat alle eenzijdige overbodige byzaten weglaat. Daartoe mocht het den aansluitende niet bij wat vroeger de 12-13 jarigen bereikt hadden, maar ~~aan~~ ^{te} het lagere peil van de 10-11 jarigen. Dat ^{te} ~~men~~ ^{rekens} houden met ~~dat~~ ^{van} wil zeggen dat wat als L.S. kernis (van ^{Nederlandsch,} rekenen, aardrykskunde) voorondersteld wordt, moet daarbij nog wat lezer gesteld worden, en dus ook als ~~niet~~ ^{nieuw} programma, verbreedt bygevoerd; wat, door de hogere leeftijd, in vlugger tempo kan geschieden. Dit manier behoeft het begin van de natuurwetenschap niet te vertragen.

Dus reeds hierom alleen, om dese twee laatste jaren afbraak van ~~de~~ L.S., zal een speciale opbouw school noodig zijn. Nu worden, door de hier voorgeselde organisatie, twee doelenden tegelyk bereikt, een tekort ingehaald, en een betere basis voor de toekomst gelegd.

2. Is het ook zaak te overwegen, hoe ouderen reeds over 1 of 2 jaar invallen, door een speciaal ingerichte sloomcoursus, die dan echter naar doel en vak zeer gespecialiseerd moet zijn? Wellicht beter die naar aparte fabriekscholen te laten trekken.

[Maar daartegen over vrijheid van andere prof. v. d. v. d.]

§ 11 Voorziening in levensmiddelen

§ 12 " " woningruimte

geen vrije vestiging
beslag op indistributie van woningruimte

§ 13 gezondheidszorg

§ 14 opvoeds en heropvoeds

§ 15 Bodemgebruik + natuurbesch.

§ 16 Arbeidsproblemen

Zachte kritiek op "bestaande stelsel" met zekerheid
van arbeid" misschien wel goed

loon niet in verhouding tot wat prod. kan leveren

geldinbrenging equivalent met bestaande g. o. v. d. v. d.
is utopische gedachte

§ 17 Minimumloon voor betalen levensmiddelen etc

niet werkende oplossingen voldoende steun en
staan ter beschikking van regering voor handelen

1^e zelfactief, met initiatief meewerk; tegenover
ambtenary en op bevel.

2^e partij ondernemingen, voor winst
kap. grondslag, betekent arbeidersonderwerpen
van hen geen partij initiatief-

5 onder: eerlykheid, hulpvaardigheid etc: heel mooi
Maar realiteit uit arg verlopen: kapitaal wil
winst maken, veel, voor nieuwe kapitaalvorming

6 "opvoedingarbeid" en heropvoeding"
klimt van boven af
wijken tot dommen.

"propaganda" beter, meer v. gelyksortigen
Orgaan voor alzydig meeningwisseling noodig

7 Nu verder ook film" gevaarlijke beïnvloeds van
boven, door censuure v. regering

8 Kerk moet idealen geven? Voor groote massa arbeiders
weinig invloed. In plaats daarvan wetenschapp. waarkund
moet loekomst als ideaal doen zien
Kerk als verdommingsinstelling.

zie 8: "Conserverende houding tegen nieuwe gedachtenvorm"
Al deze opvoeding" sterk karakter van heersende klasse
die de arbeidersmassa's er onder wil houden.

9. Werkeloosheid blamaze, onnozely "in de daad
"Gehele land één bedrijf"; regering alleen handelt met
over invoer "Militaire contingenta voor verdere oorlog"

10 distributie is uitgangspunt
"in vorm van verzekering, geldinkomen voor kooppen"
dit tegelyk echter vorm van dwang tot bepaald werk.

11 verplichting toegewezen werk te verrichten"
"Hier zullen mogelijkheden komen, als niet de
arbeiders als medewerkers erkend worden

13 tegenover regering uitgaven staan als inkomsten:
verkoop goederen in binnenland, huur machines.
ontk. staatsbedrijven, belastingen, leeningen"
[Kapitaalheffingen noodig; leeningen leggen zware interesten
op, dus in binnenland lage rente stellen, of heffing]

15-16 Opwals van terug naar vrije bedrijfsvorm van vroeger
voert tot misstanden. Terecht hierop gewezen.
Dus "ordening van economisch leven blijvend karakter"

RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN

1871/5

DIENST

Ministerie van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen

Onderwijs en Schoolhervorming.

~~De Hooggeleerden heer
Prof. Dr. A. J. Pannekoek
Cesar Francklaan 32
Haarlem.~~

No. 589

Senaat der Rijksuniversiteit
LEIDEN

of hier iets beters voorbereid kan worden, voor dit speciale doel.

→ Het land is in een groote nood van opbouw, niet enkel door de algemeene oorlogsverwoesting van heel Europa, maar door de opzettelijke weloverwogen verwoesting ^{roof of} van alle groote produktie-installaties, en door het wegvrezen en te gronde richten van de krachtigste generaties van het Nederlandsche volk. Hier moet dus, als eerst in de eerste levensnood van hongers en kou is voorzien, ^{een} speciaal stelsel van maatregelen worden genomen.

Wy willen hier alleen spreken over het onderwijs [Hierby 1de de 12-16 jarigen, waarvan de ouderen ^{zullen} onmiddellijk in het produktieproces ~~betreft~~ worden ingezet, de jongeren echter dringend opleiding behoeven]. Wy spreken over hen die als 12 jarigen de lagere school doorloopen hebben. [Is er reden, en mogelijkheid, ~~aan~~ ^{de} door ~~te~~ ^{de} opleiding van het opgroeiend geslacht ^{speciaal door de pastoor} ter hand te nemen, de opbouw in een beter tempo en op betere manier voort te voeren?]

Door hun een opleiding te geven, die efficiënt is, voorbereid voor productief werk, en geen tijd met allerlei niet strikt noodzakelijke leerstof verspilt.

Deze opleiding, noemen we het de herstel-school, of de opbouw-school onderrichtet hen van 12de of 13de jaar in de noodzakelijke vakken, ~~die~~ die ze moeten kennen.

Dit zijn de volgende:

1. ^{wiskunde.} natuurkunde, scheikunde, biologie. Niet zoo als nu de HBS, waar veel bij is, dat niet strikt noodzakelijk is; alleen het wezenlyke er uit halen, maar dat grondig. By wiskunde de algebra (maar bijzaken weg), ^{slag en ruisje} meetkunde, trigonometrie (alle vernuftscherpie, op raepsplukken is secundair). By biologie — ^{dat} op het platteland een voornamere rol zal spelen — levensleer ^{speciaal} van zoogdieren, kennis van vogels en insekten, maar algemeene kennis van alle diertklassen, en veleerlei soorten kan wegblijven. Wel bacteriologie, in verband met hygiene.

2. cardryfskunde, maar niet alles afgerond als op de HBS, doch enkel wat noodig is voor praktijk van leven: ^{algem. topografie van} de landen en steden (de voornamere); ^{hun natuur met} productien en bedrijven; de menschen en volken, de wereldhandel. Wat in wereldverkeer

en wereldproducten geen rol speelt, we laten. Over klimaat wel wat. Eigen land
uitvoerig, topografisch, gesteldheid, bedrijf - want dat alles praktisch noodig.

3. het Engelsch als de belangrijkste wereldtaal: doel 1° goed lezen en begrijpen;

4. ^{voor correspondentie} ^{4^o teksten} zoveel mogelijk ook kunnen schrijven (en wat spreken)
^{de techniek} de techniek

Is als 5 niet Nederlandsch noodig? Goed spreken, foutenloos schrijven, en

behoorlyke stellen? Laat dit ondergrond zijn van alle andere vakken, aldus:
elke leeraar in natuur en aardk. en Engelsch heeft tot taak, ^{by} al wat de
leerlingen zeggen en schrijven, scherp op het Hollandsch te letten en eischer
te stellen; dat gaat onder het andere beoordeelen door. Er kan nog een deduinde
leeraar-Hollandsch by komen, die al dat werk nog eens konsekwenter doornomt,
in bepaalde uren bespreekt, en dan scherp op ^{goed} voordracht werkt.

Naaft deze noodzakelyke vakken ^{of opbouw-} ^{blyven} ^{een aantal andere, die men} vakken ^{of nood-}
^{of beschaving-vakken} ^{zou kunnen noemen, omdat ze} hulpvakken, die ~~voor~~ ^{voor} de algemeene beschaving niets ^{of nood-} zijn,
^{hoevelze} ^{het} maar voor snel en effectief in de productieve arbeid ^{of opbouw} worden bereid,
^{100%}

niet noodzakelyk zijn. Deze worden aan het vrije initiatief der
leerlingen overgelaten, maar met aanmoediging en hulp. Dit zijn ev.

1. geschiedenis; 2. ^{maatschappijkunde} ~~staathuishoudkunde~~, 3. de aarde, haar landen en volken.
^{6 letterkunde en kunst.}
4. sterrekunde, paleontologie 5. de natuur ^{of} in vreemde landen.
^{planten en dieren}
- 2) zou eigenlyk een zeer noodzakelyk vak zijn: ~~maar~~ (staathuishoudkunde,
sociologie) maar daarover zijn de meeningen zoo verschillend en de strijd
tussehen hen is zoo fel, samenhangend met maatschappelyke tegenstelling,
dat men dit ook beter vrij laat.

Dese indeeling beteekent ^{dit} niet een mindere waarde van de 2^e groep ^{praktische noodmaatregel} ^{en dus ook} maar een
andere behandeling. Nl niet streng zich in werken maar bestudeer na
eigen vrije keure. Doordat ^{de leerlingen jonge mensche} ~~zij~~ ^{niet} gedwongen zijn, gemeisch stellen van leeren
leeren, zal het plezier in die vakken veel grooter zijn, worden het liefhobby-vakken

en krijgen hoogere persoonlijke waarde. Onze vadersen 3/4 eeuw terug, lezen voor hun plezier uitgelaide ^{boeken over} geschiedenis der wereld (Schlosser, Ranke, Becker o.a.); sindsdien werd geschiedenis en HBS vak, met taai leerboek; dus las ^{niemand} ~~niemand~~ sindsdien meer geschiedenis; en willen nu historici de belangstelling van het publiek wakker roepen, dan moeten ze hun stof romantiseren. Zoo las men ook in die oude tijd voor eigen plezier over verre landen en volken (^{Album der Natuur} "de aarde en haar volken" toen een bloeiend tijdschrift) over vreemde dieren en planten en natuurverschijnselen — sinds dat grootendeels verleerd en verschoolmeesterd is, is het plezier er in verdwenen. Door ze nu van het "noodzakelyke plan" te verwijderen naar het "vrye plan" kunnen ze weer pleziervakken worden.

II ~~Waar~~ ^{Waar} deze indeeling is echter ook andere school en les-ordening noodig.

a Aldus: de ochtenden voor energieke studie van de noodzakelykken.

b de middagen voor praktisch werk, zoveel mogelijk, in met de leeftijd toenemende mate, productief werk.

c de avonden vrij voor eigen liefhebberij en lezen.

Dus niet, zooals nu op HBS geschiedt, 's avonds de vermoeide hertenen afstobben met "huiswerk", met lessen leeren, die de volgende ochtend, als de geest juist 1 beste kan opnemen, ~~overhoord en~~ ^{overhoord en} opgeregd wordt, terwijl de anderen er verveeld byzitten — een pedagogische gruwel. ~~dit~~

De ochtenduren zijn de leerlingen aktief aan het studeeren, ^{in eigen aktiviteit} doen het zelf, soms door ^{behoorlijk} de lessen in de leerboeken te bestudeeren, dan weer in gemeenschappelijke bespreking de moeilijkheden overwinnen, dan door neerschrijven in een opstel, of antwoord op vragen, eigen begrip te toonen en te foetsen. In deze lessen, om de grootste effuency te bereiken, is toepassing van moderne onderwijsmethode (Dalton, Montessori etc) in allerlei punten onvermydelijk.

de school is er voor het bestudeeren

Wat betreft c, de vrije tijd na school en praktijkwerk: men moet zich niet voorstellen en ook niet eischen, dat de jongelui die avonds aldaar lesende doorloopen met al de gewone vakken. Ten eerste kiese ieder hier, wat hem aantrekt, zonder ^{morgelijke} plicht van overal wat van te weten (men kan uitstekend werker in de opbouw zijn zonder van Oldenbarneveldt of Napoleon, van de tygers ende Kirghizen in Midden Azië, de Ichthyosaurus of de planeet Mars iets te weten). Ten tweede zal een heel aantal liever knutselen dan leren; praktisch en handig aangelegde naturen zullen, met behulp van boekjes: hoe maak ik zelf dit en dat, zich een praktische vaardigheid verwerven, die als element van beschaving, evenveel waard is als ^{een uitgebreide} kennis van ^{met} ^{wetenschap} noodzakelijke! En by de meesten zal het een het andere niet uitsluiten.

Wat betreft b: deelname aan praktisch werk is noodig om voor de opbouw goed voorbereid te zijn, en wordt zelf al een deel van de opbouw. Hier staan de jongelui als leerlingen onder de leiding van de praktische vakmensen, werkbaeren, oprichters, ~~landbouwers~~ landbouwers, later van ingenieurs misschien. Er is altyd wel een werkordening in elkaar te zetten, waarby ze ingevoerd worden (misschien met eenige moeilykheid van s'ochtends overblijvende werktuigen). By het vroegere geheel partikuliere opwinstbejag en scherpe konkurrentie gericht werk zou dit moeilykheden geven (is nader aan te geven); nemen wij aan, dat ^{by} ~~dit~~ de opbouw-productie dit genormaliseerd is tot planmatige vorm, dan behoeft het ~~noch~~ geen moeilykheid te geven.

x— III Het materiaal van boeken moet gemaakt worden. Een prachtige taak voor physici, chemici, biologen om, na scherp overdenken en uitzoeken juist die geschikte, beknopte en toch volledige leerboekjes samen te stellen. Bijv. door een tabel van welke paragrafen in bekende leerboeken aan de eisch voldoen van noodzakelijke zyn, een eerste handleiding voor kollegas te vormen. En zoo ook

op ander gebied: laat een geograaf, die dit alles goed meevoudt, de taak op zich nemen, dat werenlyke uit het wijde gebied te nemen, wat beslist noodig is te weten voor jonge mannen te scholen voor het praktische opbouwwerk, onder weglating van al het andere interessante. Maar laat hy of een ander daar dan andere boekjes by schrijven, die juist het interessante, maar niet noodige, boeiend en met liefde beschrijven. Onze HBS leerboeken lyden er onder, dat ze leerboeken zyn, als leeson geleerd en opgezeid moeten worden, daardoor droog-zakelyk en geleerd moech worden, wat dan geprobeerd wordt met prentjes weerwat te verkwikken; zonder dat dit werkelijke slagen kan; jammer van die prentjes, hoewel beter zouden ze staan in een boek ~~bestemd~~ bestemd om voor pleixier te lezen. Pleixier niet door opzet, maar omdat weetgerigheid, mits niet gedood door schoolmeesterd wanz, een natuurlyke aanleg is by gezonde jongelui.

En wat een mooie taak voor historici, om populaire boekjes over geschiedenis te schrijven, niet voor volwassenen, die met literaire kwaliteiten moeten gelouf worden, maar voor de jeugd, die van nature er frisch en belangstellend vóór staat. Grote en kleine boeken, over alles wat er interessant is gebouwd, met de ernst en de liefde voor het mooie in elke ^{lykkomen} regel. En al komen daarin de persoonlyke opvattingen en de vooroordelen van de schryver er ook in voor den dag, het hindert niet, daar ze gekomponeerd worden door andere boeken van andere schryvers. De jeugd mag wel bemerken en leeren, dat de menschen over die dingen allerlei verschillen van meenis hebben; dat leert hun later zelf kritischer uitkyken en vergelyken.

Dus dadelyk aan het werk voor het scheppen van zulk materiaal. En als eerste begin, xoolang het nog in wording is; ~~het~~ als gids voor de leeraren ^{en de leerlingen} overzichten van welke §§ in leerboeken, lysen van titels van niet te xwaar geleerde, populaire en degelyke boeken (of hoofdstukken daarin).

IV. Welke leerkrachten? Hier kunnen ~~we~~ naast de lot leeraar M. D. bevoegden (waarvan vooral de jongeren, of de jong geblevenen van belang zyn) ook de candidaten in de betreffende vakken ^{en een deel van de onderwyzers lag. sch. met afdel.} zeer goed gebruikt worden. Laat ook niemand de gedachte beheerscht worden, dat "zyn vak" hier niet voldoende tot zyn recht komt. ~~Hier~~ wy stellen ons voor, dat de oecde bestaande HBS en gymnasium nog blijven, met wellicht wat aanpassing, en zoo aan het bestaande leeraren corps ~~de~~ taak blyft geven. Deze opbouw scholen zyn bestemd voor alle ^{als te weinig} ~~onbruikbare~~ krachten, die van de lagere school komen. Hun geest en methode zal ook in het 7de en 8de leeryaar v. uitgebrude L.S. doordringen, zoodat dere er ook toe gaan behoven.

V. Van begin af moet door ~~oudere~~ de leeraren sterk gedwift gewekt worden voor het groote noodzakelyke doel van de opbouw; ideologie van gemeenschap naar voren gebracht. Leerlingen moeten zien zichzelf als medewerker voor groote taak, die zich nu daarop voorbereiden.

Kan alleen als leeraren ook met volle persoonlijkheid zich hier aan geven. Maar ze hebben elk hun eigen persoonlijke, verschillende levensopvatting, politiek, godsdienstig — kunnen zij zich geheel geven, en deze achterhouden?

Dat kan natuurlyk niet. Dus laten ze daarin hun eigen opvatting uitspreken. Dat is niet "neutraal". Neen; maar de leerlingen op die jaren mogen gerust zien, en ze weten het ook al, dat de volwassenen over die dingen verschillende opinies hebben. Leraar is ook niet zeloot, die bekeeren wil tot zijn opvatting, maar alleen zijn opvatting met nadruk invlecht als basis voor zijn aansporing. En leerlingen spreken daar thuis over, en het huisgezin oefent compenseerende invloeden uit.

~~Daarmee~~ ^{kan} ~~is~~ ^{men} ~~de~~ ^{moeylykheid} ~~opgehoort~~, ^{die nu ligt in de ontwikkelings} van, vooral de lagere, maar ook reeds de middelb. school tot vrye scholen elk van andere godsdienstige richting. Als ieder weet, dat hy vrij uit kan spreken over zijn idealen en grondopvatting, en er geen dwang of vervals is, zal het felle jveren plaats maken voor uitspreken en getuigen alleen; en de leerlingen zullen met respect de opvatting van dese ouderen aantroffen, en ze in zich noteeren tot in henzelf de groei der gedachten tot rijpheid zal komen.

VI. Practisch zal dit laatste misschien toch niet van veel belang zyn. Want nu gaan de volkskinderen, als ze hun 12de of 13de jaar bereikt hebben en de gewone lagere school cursus afgehooren, grootendeels (1 m in de steden) naar de ambachts-school (en die zyn ~~meestal nog niet in christelike en onchristelike gescheiden~~). Daar leeren ze een beetje theoretisch er by, maar hoofdzakelyk de practyk van de ambachten, het gebruik van eenvoudige gereedschap, kennis van meten en tekenen. Daardoor zyn ze als timmerman, smid, draaijer, konstruktieur in de bedrijven bruikbaar. Doen er veel aan tekenen, waardoor ze ^{werkstuk} tekeningen leeren te tekenen. Voor practisch ambachtsman kan dat voldoende zyn; maar als volw aardj arbeider in de moderne fabriek is dat te weinig, speciaal te weinig grondslag.

Wat hier als opbouw-school is betiteld komt dus neer op een rationalisering van het ambachts onderwijs. ^{Hier} ~~het~~ programma, opgemaakt voor meest stibbe efficiency van deelname aan opbouw, wil in de plaats treden van het programma dat aan de ambachtsscholen gebeld wordt. En daar zich dit door een practyk van lange jaren heeft gevestigd en verstaard, zal er groote tegenstand zyn. Ongehoifeld is er veel verstaard en verouderd, en ongehoifeld zullen er ook brachten en strevingen ter vernieuwing zyn. Aan dese moet men dus aanknopen en met hen samenwerken. Eerst onder de vorm van een tijdelijke noodzaak voor de opbouw; daarvan, uit de ondervindingen en denkbeelden-ontplooiingen komen dan waarschyntlyk ook wel elementen voor ~~de~~ duurzame verbeteringen en vernieuwingen.

Het land is in een ^{strakke} grote nood van opbouw. Niet enkel door de algemeene oorlogsverwoeding van heel Europa, maar ook nog door de opzettelijke weloverwogen roof en vernieling van alle groote productie installaties, en door het wegvooien en te gronde richten van de krachtigste generaties van het Nederl. volk. Hier moet dus, als eerst in de eerste levensnood van honger en kou is voorzien, een speciaal stelsel van maatregelen worden genomen.

Wy willen hier alleen spreken over het onderwijs. Is er reden en mogelijkheid, door de opleiding van het opgroeiend geslacht speciaal daartoe aan te passen, de opbouw in een beter tempo en op betere manier door te voeren? Wy hebben op het oog de massa der kinderen, die op 12-13 jaars van de lagere school komen, en met 16-17 jaars in het productie proces zullen worden ingezet als deelnemers. Maar tot nog toe kregen ze daartoe dergaaus geheel onvoldoende voorbereiding. De vraag is of hier iets beters voorbereid kan worden, voor dit speciale doel. Door hun een opleiding te geven, die efficiënt is, hen voorbereidt voor productief werk, en geen tijd met allerlei niet-sticht-noodzakeijke bezorft verspilt.

I
a
12-13 jaars in de noodzakeijke vakken, die ze moeten kennen. Als zoodanig zijn te rekenen:

1. wiskunde, natuurkunde, scheikunde, biologie (laatste speciaal van belang op het platteland)

¶ Niet, als nu op HBS's waar veel niet sticht noodzakeijke by is; alleen het wezenlyke eruit, en dat grondig. ~~By~~ De wiskunde omvat algebra, meetkunde, trigonometrie (byzaten en vermitschrypente problemen weglaten). Ook natuurkunde alleen het wezenlyke eruit halen. By biologie veel levensleer, spec. v. zoogdieren, wel kennis ^{van} vogels en insecten, maar algemeene kennis van alle diertlassen en velekei soorten kan weglaten; bacteriologie wel, door verband met hygiene.

2. aardrykskunde, zoover noodig voor practijke van leven: eigen land uitvoerig, topografie, gesteldheid, bedrijf (daarmee telkens in aanraking); algemeene topografie van omliggende landen en steden, verminderend met afstand en relaties; hun natuur, producten en bedrijven, volken; de wereld handel (wat in wereld verkeer geen rol speelt weglaten); klimaat.

3. het Engelsch, als belangryste wereldtaal: practisch! voor 1° goed lezen en begrijpen; zooveel mogelyke wat stellen en korresponderen, en wat spreken.

4. techniek (gedeelte aansluitend by natuurkunde): a. huis- en verkeerstechniek (pompen, kachels, lampen, stoommachines, motoren, elect. licht, telefoon, radio etc.) b. materialen kennis (yzer, staal, rubber etc.) c. fabriekstechniek (textiel, mach. metaalbewerking, chemische industrie) d. landbouw techniek (aan biologie) op platteland.

5. teekenen (voor zoover by ambacht, machines, etc noodig), ook voor teekeningen lezen)

6. ? Is Nederlands als apart vak noodig? door goed spreken, foutenloos schrijven, beoorlyke stellen. Behoort als ondergrond bij alle vakken; dus elke leerjaar in elke ander vak behoort op deze drie te letten, dus onderwijft Hollands herwyl hy zijn vak onderwijft. Eventueel kan een speciaal leerjaar nog eens al hun schriftelyke werk onder handen nemen, en bepaalde uren bespreken, en hun ~~uitdrukking~~ uitdrukking verbeteren.

b
Naast deze noodzakeijke of opbouw-vakken ~~naast~~ blijven dan een aantal andere, die men luxe- of nog beter beschaafingsvakken kan noemen, omdat ze voor de algemeene beschaafing nuttig of noodig zijn, hoewel ze voor het voorbereiden van de productieve arbeid voor opbouw, snel en effectief, niet noodzakeijke zijn. Dit zijn t. v.

1. geschiedenis 2 maatschappykunde (zou eigenlyke noodzakeijke zijn, maar daarvoor is zooveel meeningverschil en felle strijd, zamenhangend met maatschappelyke tegenstellingen, dat men het beter vrijlaat); 3 de aarde, haar landen en volken; 4 sterrekunde, 5 paleontologie, 6 natuur, planten en dieren, ook in vreemde landen; 7 letterkunde, kunst.

Dere indeeling in twee groepen beteekent niet een mindere waarde van de 2^e groep, maar alleen een practische nood-maatregel, en dus ook een andere behandeling. In plaats van het

jonge mannen niet gedwongen zijn, en er geen eisch van lessen leeren gesteld wordt, zal het plezier in die vakken grooter zijn, ~~en~~ worden e lot liefhebberij-vakken en krijgen houger persoonlijke waarde. Onze vaders en grootvaders, $\frac{3}{4}$ eeuw terug, waren voor hun plezier grote boeken over wereldgeschiedenis (Schlosser, Strachfuss, Ranke, Becker etc.); sinds einder geschiedenis en HBS vak werd met faaie leerboeken, die geleerd en opgezejd moeden worden, leest bijna niemand meer zulke geschiedenis werken; willen nu historici belangrijkelij by het publiek wekken, dan moeten ze hun stof romantiseren. In de oude tijd las men voor plezier en eigen onthuttelij over verre landen en volken of natuur ^{verwachtingen} ~~verwachtingen~~ („de aarde en haar volken“, „Album der Natuur“ waren toen bloeiende tydskriften) - sinds dat grootendeels verloorboekt en verschool meesterd is, is dit plezier verdwenen. Door ze nu van het „noodzakelijue plan“ te verwyderen naar het „vrije plan“ kunnen ze weer tot plezier-vakken worden

II. Voor deze inzaeling der vakken is dan ook een andere school- en lesordening noodij: Aldus:

- a de ochtenden voor energieke studie van de noodzaak-vakken
- b de namiddagen voor praktisch werk, vooral mozelij (in met de leeftijde toenemende mate) productief werk
- c daarna de avonden voor eigen liefhebberij, en lezen. ~~overvloedig~~

Dit in te gendeellij tot het HBS gebruik, dat de kinderen s' avonds met vermoeide hersenen aren lang op huiswerk en memoriseren van lessen blokken, en s' ochtends, als ze frisch zijn, er verveeld passief opzitten als ieder om beurtten overhoord wordt - een pedagogische gruwel.

a. In de ochtend uren zijn de leerlingen met eigen aktiviteit aan het studeeren, spannen zich in met eigen kracht, soms door ieder apart de lessen in de leerboeken te bestudeeren, soms door in gemen. schappelijue bespreking, moeilykheden te overwinnen, dan weer door neerschryven in een opsiet of antwoord op vragen eigen begrip te toonen en te toetsen. In dese lessen zal, om de grootste efficienij te bereiken, toepassing van moderne onderwijsmethoden (Dalton, Montessori) in allerlei punten onvermijdelij zijn.

b. Deelname aan praktisch werk, als deel van de opleiding steeds noodij, is hier te meer noodij als praktische voorbereidij voor deelname aan de opbouw, en is zelf hier ^{als} deel ⁱⁿ de opbouw in te schakelen. Hier staan de jongelui als leerlingen onder de leiding van de praktische vakmeesters, werklaren, oprichters, landbouwers, later van ingenieurs. Een werk ordening waarby ze normaal ingeschakeld zijn, is met wat goede wil wel in elkaar te zetten; speciaal daer by de opbouw het motijf van partikulijer winstbeijag voor een groot deel door planmatigheid is vervangen.

c. Men moet zich niet voorstellen, dat de jongelui allen de avonden aldoor lerende ^{en} de b vakken doorbrengen. Ten eerste kiere ieder wat hem aantrekt, zonder de morele plicht van overal wat van te weten. Men kan een uitstekend werker in de opbouw zijn zonder van Oldenbarnveld of Napoleon, van tijgers en Kirgieren in Nidden zie, van de Ichthyosaurus of de planeet Mars iets te weten. Ten tweede zal een groot aantal liever knutselen dan lezen; praktisch en handij aangelegde naturen zullen, met behulp van boekjes „hoe maak ik zelf dit en dat“ zijk een praktische waardijheid verwerven, die als element van beschaving evenveel waard is als een wijdere kennis van niet-noodzakelijue wetenschap. In by de meesten zal het ene het andere niet uitsluiten.

d. By zulk een leer ordening passen kortere pauzes (vakanties) voor speciale nuttije recreatie (bv 4 keer een week ~~vakantie~~, voorjaar en nazaa voor gemeenschappelijue lochten en berwek aan technische installaties, en sleden, s' zomers voor idem natuur en aardrijkskundij landschap, s' winters voor ⁱⁿ familielike feestdagen; of zooiets)

Op dese wijze kunnen de belangrijste leergaron, van 12-16 of 13-17 het meest intensijf en effectijf gebruikt worden om de opgroeiende generatie tot betuame deelnemers in de opbouw te maken.

III. Het hulpmateriaal van boeken moet gemaakt worden. Een prachtige taak voor physici, chemici, biologen om na scherp overdenken en uitzoeken juist die geschiedenis, beluopde en Tocht ^{scholings} ^{en} ^{praktisch} volledige leerboekjes samen te stellen, die alles bevatten wat voor grondig begrip en productief werk noodzakelijk is, onder weglating van al het niet-noodzakelijke bywerk. En evenzoo voor de geografen om uit het wyde, traditionele (en zikt steeds uitbreidende) gebied juist dat uit te schiften, wat iemand als werker (niet dus als intellectueel) te pas kan komen. Maar dan moeten ze daarnaast andere boeken of boekjes schrijven, die juist het interessante, maar niet noodzakelijke, boeiend en met liefde beschrijven. Onze HBS leerboeken lyden er onder, dat ze leerboeken zijn, die geleerd en opgereyd moeten worden, dus droog-zakelijk; wat dan geprobeerd wordt met pruntjes weer wat te verkwikken, zonder dat dit kan gelukken. Jammer van die pruntjes, die zooveel beter zouden staan in een boek bestemd om voor plezier te lezen. Dit plezier komt niet door opzettelyk te willen amuseren; weetgierigheid, mits niet gedood door schoolmeesterdwang, is een natuurlijke aanleg by gezonde jongelui.

En wat een mooie taak voor historici om populaire boekjes over geschiedenis te schrijven, niet voor volwassenen, die met literaire kwaliteiten moeten geloid worden, maar voor de jeugd, die er van nature frisch en belangstellend voor staat. Grote en kleine boeken, over alles wat er interessants is gebeurd, met de ernst en de liefde voor al het mooie in elke regel uitkomend.

Niet voor intellectuelen die diepzinnigheden in styl en gedachte wenschen, maar voor de eenvoudige volkskinderen, voor wie eenvoudige directe verhaal trank het meest aantrekkelijk is. Al komen daarin dan de persoonlyke opvallingen en vooroordeelen van de schrijvers voordien dag, dat hindert niet, daar ze gekompenseerd worden door andere boeken van andere schrijvers. De jeugd mag wel bemerken en leeren, dat de menschen over die dingen allerlei verschillen van meening hebben; dat leert hun om later zelf kritischer uit te kijken en te vergelijken.

Het maken van zulke boeken, in twee soorten, kost wat tijd. Dus zou het gewenscht zijn als dadelyk, terwyl zy nog in werding zyn, als gids voor de leeraren, lysten worden samengesteld van die paragrafen en hoofdstukken in bekende leerboeken, die als noodzaak-program kunnen dienen; en evenzoo lysten van titels van niet te zwaar geleerde, populair en toch bezelfte boeken, om te lezen (of hoofdstukken daarin).

IV. Als leerkrachten zal men naast de lot leeraar 160 bevoerden (waarin vooral de jongeren of jong geblevenen van belang zijn) ook de candidaten in deze vakken kunnen gebruiken; en een belangrijk deel van de onderwijzers met aliter. Dere opbouw-scholen zyn bestemd voor de massa van de volkskinderen (zoover ze niet reeds dadelyk als te worden ^{te worden} ^{afvallen}) van de lagere school. Methode van onderwijs moet zich aan dit milieu aanpassen, kan dus niet zyn als de meer-intellektueel-theoretische methode van de HBS, maar moet rich leyche tot een hooger peil verheffen, dan by L.O, UHO, en op ambachtsscholen tot no toe gold.

Van begin af aan moet door de leeraren sterke geestdrift gewekt worden voor het groote, noodzakelyke werk van de opbouw. De ideologie van de gemeenschap moet daarbij naar voren worden gebracht; de leerlingen moeten zich zelf zien als medewerkers aan een yproote taak, waarvoor ze zich voorbereiden.

Dit kan alleen als de leeraren zich hier met hun volle persoonlykheid aan geven. Dat zy zelf daarbij verschillende levensopvatting hebben (politiek, goddientig etc) hindert alweer niet, daar de leerlingen zeer goed mogen weten en zien, dat volwassenen verschillend denken over al die diepere kwesties. De leerlingen spreken natuurlyk ook thuis over wat ze gehoord hebben, en het huisgesin oefent kompenseerende invloeden uit.

Dit alles grypt sterk in in wat tot no toe o a door ambachtsscholen behouden werd. Misschien kan hier, van dit lydelijke noodzaak-werk, ook een stimulanis ter vernieuwing van dat type scholen uitgaan. -

door de algemeene oorlogsverwoesting van heel Europa, maar ook nog door de opzettelijke weloverwogen roof en vernieling van alle groote productiefaciliteiten, en door het wegvoeren en te gronde richten van de krachtigste generaties van het Neder. volk. Hier moet dus, als eerst in de eerste levensnood van honger en kou te voorzien, een speciaal stelsel van maatregelen verder genomen.

Wij willen hier alleen spreken over het onderwijs. Is er reden en mogelijkheid, door de opleiding van het opgroeiend geslacht speciaal daartoe aan te passen, de opbouw in een beter tempo en op betere manier door te voeren? Wij hebben op het oog de massa der kinderen, die op 12-13 jaar van de lagere school komen, en op 16-17 jaar in het productieproces zullen worden ingezet als deelnemers. Maar tot nog toe kregen ze slechts doorgaans geheel onvoldoende voorbereiding. De vraag is of hier iets beters voorbereid kan worden, voor dat speciale doel. Door hen een opleiding te geven, die efficiënt is, hen voorbereidt voor productief werk, en geen tijd met allerlei niet-streikt-noodzakelijke leerstof verspillt.

1. De voorbereiding, naamen we die de ophouderschool of voorbereidingschool, onderricht hen vanaf het 12-13. tot bijv. 16-17e jaar in de noodzakelijke vakken, die ze moeten kennen. Als bijzonder zijn te rekenen:

1. wiskunde, natuurkunde, scheikunde, biologie (Laatste speciaal van belang op het platteland) Niet, als nu op H.B.S. enz. waar veel niet strikt noodzakelijke bij is; alleen het wezenlijkste er uit, en dat grondig. De wiskunde bevat algebra, meetkunde, trigonometrie (bijzaken en vernuftaovende problemen weglaten). Ook natuurkunde alleen het wezenlijkste er uit halen. Bij biologie de levensleer, spec. van zoogdieren, wel kennis van vogels en insecten, maar algemeene kennis van alle diersklassen en veel erbij soorten kan wegblijven; bacteriologie wel, door verband met hygiene.

2. Landrijkskunde, zoover nodig voor praktisch van leven: eigen land nitvoerig, topografie, gasteland, bedrijf (daarmee telkens in aanraking) algemeene topografie van omringende landen en steden, verhouding met afstand en relaties; hun natuur, product en bearbeiden, volken; de wereldhandel (wat in wereldverkeer geen rol speelt weglaten); Klimaat.

3. het Engelsch, als behangrijste wereldtaal: praktisch voor 1ste goed lezen en begrijpen; zoveel mogelijk wat stellen en korrespondeeren, en wat spreken.
4. techniek, (gedeeltelijk aansluitend bij natuurkunde): a. huis- en verkeerstechniek (pompen, kachels, lampen, stoommachines, motoren, electr. licht, telefoon radio etc.)
b. materialenkennis (ijzer, staal, rubber etc.) c: fabriekstechniek (textiel, machinale metaalbewerking, chemische industrie)
d: landbouwtechniek (aan biologie) op platteland.
5. teekenen, (voor zoover bij ambacht, machines etc nodig, ook voor teekeningen lezen).

6. Is Nederlandsch als apart vak nodig? dwz. goed spreken, feutenloos schrijven, behoorlijk stellen. Behoort als ondergrond bij alle vakken, dus elke leeraar, in elk ander vak bekeert op deze drie te letten, dus onderwijst Hollands, terwijl hij in zijn vak onderwijst. Eventueel kan een speciaal leeraar nog eens al hun schriftelijk werk onderhanden nemen, in bepaalde uren bespreken, en hun uitdrukking verbeteren.

b. Naast deze noodzakelijke of opbouw-vakken blijven dan een aantal andere, die men luxe- of nog beter beschavingsvakken kan noemen, omdat ze voor de algemeene beschaving nuttig of nodig zijn, hoewel ze voor het voorbereiden van de productieve arbeid voor opbouw, snel en effectief, niet noodzakelijk zijn.

Dat zijn bijv.:

1. geschiedenis, 2. maatschappijkunde (zou eigenlijk noodzakelijk zijn, maar daarover is zoveel meeningsverschil en felle strijd zamenhangend met maatschappelijke opvattingen, dat men het beter mag loaten)
3. de aarde, haar landen en volken 4. sterrekunde, paleontologie e.d. 5. natuur, planten en dieren, ook in vreemde landen, 6. letterkunde, kunst.

Deze indeeling in twee groepen bete kent niet een mindere waarde van de 2e groep, maar alleen een praktische nood-maatregel, en dus ook een andere behandeling. In plaats van het streng zich inwerken komt hier het bestudeeren naar eigen vrije keuze. Doordat de jonge menschen niet gedwongen zijn, en er geen eisch van lessen leren gesteld wordt, zal het plezier in die vakken grooter zijn, worden ze tot leisvakken en krijgen hooger persoonlijke waarde. Onze vaders en grootvaders, 3/4 eeuw terug, lazen voor hun plezier groote boeken over hun wereldgeschiedenis (Schlosser,

Streeklied, nake, hecker etc.) zinds echter geschiedemi een H.E.S.-vak werd, met taale le roeken, die van buiten geerd en opgezegt moesten worden, leest bijna niemand meer zulke geschiedenis-verken; willen nu historici belangstelling bij het publiek wekken, dan moeten zij hun stof romantiseeren. In de oude tijd las men voor plezier en eigen ontwikkeling over verre landen en volken of natuurverschijnselen. ("De Aarde en haar volken", "Album der Natuur" waren toen bloeiende tijdschriften) - zinds dat grootendeels verschoolmeesterd en verla rboekt is, is dit plezier verdwenen. Door ze nu van het "noodzakelijke plan" te verrijden, naar het "vrije elan" kunnen ze weer tot plezier-vakken worden.

II. Voor deze ineenaling der vakken is dan ook een andere school- en legering nodig. Aldus:

- a. de ochtenden voor energieke studie van de noodzakvakken
- b. de namiddagen voor practisch werk, zooveel mogelijk (in met de leeftijd toenemende mate) productief werk.
- c. daarna de avonden voor eigen liefhebberij en lezen.

Dit in tegenstelling tot het H.E.S.-gebruik, dat de kinderen 's avonds met vermaede bereiden uentlang op huiswanken memoriseeren van lessen bidden, en 's ochtends, als ze trison zijn, er verveeld pas taf wijtten als leder en beurten overboerd wor een pedagogische gruel.

- a. In de ochtenduren zijn de leerlingen tot eigen activiteit aan het einde van Spanna zich in met eigen krecht, soms door ieder apart te lossen in de leerboeken te studeren, soms door in gemenschaappelijke bespreking moeilijkheden te overwinnen, dan meer door neerschrijven in een ootel of antwoerd op vragen eigen begrip te toonen en te toetsen. In deze lessen zal, op de grootste efficiency te bereiken, toepassing van moderne onderwijsmethoden (Dalton, Montessori) in allerlei punten onverprijdelijk zijn.
- b. Deelname van practisch werk, als deel van de opleiding steeds nodig, is hier te meer nodig als practische voorbereiding voor deelname aan de opbouw, en is zelf hier als deel van de opbouw in te schakelen. Hier staan de jongelid als le rlingen onder de leiding van practische vakmensen, werkbazen, opzichters landbouwers, later van ingenieurs. Een werkordering, waarbij

ze normaal ingeschakeld zijn, is met wat goede wil wel in elkaar te zetten; speciaal daar bij de opbouw het motief van particulier winstbejag voor een groot deel door planmatigheid is vervangen.

c. Men moet zich niet voorstellen en ook niet eischen, dat de jongelui allen de avonden aldoor lezende over de b.-vakken doorbrengen. Ten eerste kiese ieder wat hem aantrekt, zonder de moreele plicht van overal wat van te weten. Men kan een uitstekend werker in de opbouw zijn zonder van Oldenbarneveld of Napoleon, van tijgers en Kirgiezen in midden-Azië, van de Ich yosaurus of de planeet Mars iets te weten. Ten tweede zal een groot aantal liever knutselen dan lezen; practisch en handig aangelegde naturen zullen, met behulp van boekjes "Hoe maak ik zelf dit en dat" zich een practischevaardigheid verwerven, die als element van beschaving evenveel waard is (denk bijv. aan kunsthandwerk) als een wijdere kennis van niet noodzakelijke wetenschap. En bij de meesten zal het een het andere niet uitsluiten.

d. Bij zulk een le. rordening passen kortere pauzes (vacanties) voor speciale nuttige recreatie (Bijv. 4 keer een week, voorjaar en najaar voor gemeenschappelijke tochten en bezoek aan technische installaties, en steden, 's zomers voor iden natuur en aardrijkskundig landschap, 's winters voor in familiekring, feestdagen of societs).

Op deze wijze kunnen de belangrijkste leerjaren, van 12-16 of 13-17 het meest intensief en effectief gebruikt worden om de opgroeiende generatie tot bekwame deelnemers in de opbouw te maken.

III. Het hulpmateriaal van boeken moet gemaakt worden. Een prachtige taak voor physici, chemici, biologen om na scherp overdenken en uitzoeken, juist die geschikte, beknopte en soch volledige leerboekjes samen te stellen, die alles bevatten wat voor grondig begrip en scholing voor practisch productief werk noodzakelijk is, onder weglating van al het niet-noodzakelijke bijwerk. En evenzoo voor de geografen om uit het wijde, traditioneele (en zich steeds uitbreidende) gebied juist het uit te schiften, wat iemand als werker (niet als intellectueel) te pas kan komen. Maar dan moeten ze daarnaast andere boeken of boekjes schrijven, die juist het interessante, maar niet noodzakelijke, boeiend en met liefde beschrijven. Onze H.B.S.-leerboeken lijden er onder, dat ze

107/15
droog-zakelijk; wat dan geprobeerd wordt met prentjes waar wat te
verkwikken, zonder dat dit werkelijk kan gelukken. Jammer van die
prentjes, die zoveel beter zouden staan in een boek bestemd om
voor plezier te lezen. Dit plezier komt niet door opzettelijk
te willen amuseeren; veetgierigheid,mits niet gedood door
schoolmeesterdwang, is een natuurlijke aanleg bij gezonde jongelui.

In wat een mooie taak voor historici om populaire boekjes over
geschiedenis te schrijven, niet voor volwassenen, die met li-
teraire kwaliteiten moeten gelekt worden, maar voor de jeugd,
die er van nature frisch en belangstellend vóór staat, niet
voor intellectuelen die diepzinnigheden in stijl en gedachte
wenschen, maar voor de eenvoudige volkskinderen, voor wie een-
voudige directe verhalen het meest aantrekkelijk is. Grootte
en kleine boeken, over alles wat er interessants is gebeurd,
met de ernst en de liefde voor al het mooie in elke regel uit-
komend. Al komen daarin dan de persoonlijke opvattingen en voor-
oorzelen van de schrijvers voor de dag, dat hindert niet dat ze
geopenseerd worden door andere boeken van andere schrijvers.
De jeugd mag wel bemerken en leren, dat de menschen over die d
dingen allerlei verschillen van meening hebben; dat leert hen
om later zelf kritischer uit te kijken en te vergelijken.

Het maken van zulke boeken, in twee soorten, kost wat tijd.
Dus zou het gewenscht zijn als dadelijk, terwijl zij nog in
werfing zijn, als gids voor de leeraren lijsten worden samen-
gesteld van die paragrafen en hoofdstukken in bekende leerboeken,
die als noodzaak-programma kunnen dienen; en evenzo lijsten van
titels van niet te zwaar geleide, populaire en toch degelijke
boeken, om te lezen (of hoofdstukken daarin).

IV. Als leerkrachten zal men naast de tot leeraar M.O. bevoegden
(waarvan vooral de jongeren of jong geblevenen van belang zijn)
ook de candidaten in deze vakken kunnen gebruiken; en een be-
langrijk deel van de onderwijzers met akten. Deze opbouw-scholen
zijn bestemd voor de massa van de volkskinderen (zoover ze niet
reeds dadelijk als te weinig bruikbaar avvallen) van de lagere
school. Methode van onderwijs moet zich aan dit milieu aanpassen,
kan dus niet zijn als de naar intellectueel-theoretische methode
van de H.B.S., maar moet zich tegelijk tot een hoger peil ver-
heffen, dan bij M.O., E.L.O. en op ambachtsscholen tot nog toe

gold.

Van begin af aan moet door de leeraren sterke geestdrift gewekt worden voor het groote, noodzakelijke werk van de opbouw. De ideologie van de gemeenschap moet daarbij naar voren worden gebracht; de leerlingen moeten zichzelf zien als medewerkers aan een groote taak, waarvoor ze zich voorbereiden.

Dit kan alleen als de leeraren zich hier met hun volle persoonlijkheid aan geven. Dat zij zelf daarbij verschillende persoonlijke levensopvatting hebben (politiek, godsdienstig etc.) hindert alweer niet, daar de leerlingen zeer goed mogen weten en zien, dat volwassenen verschillend denken over al die diepere kwesties. De leerlingen spreken natuurlijk ook thuis over wat ze gehoord hebben, en het huizezin oefent compenseerende invloeden uit.

Dit alles grijpt sterk in in wat tot nog toe o.a. door ambachtsscholen bestreken werd. Misschien kan hier, van dit tijdelijke noodzaak-werk, ook een stimulans ter vernieuwing van dat type scholen uit groeien.

187

aan Prof. J. M. Burgers
(Delft)

Beste Jan Burgers. Van Heij Kaiser ontving ik een tydje geleden je getiteld memorandum over ontwerp studie club voor opbouw. Ik heb het met groote belangstelling doorgelezen; en ik bewonder de klaarheid waarmee je de diverse moeilijkheden schetst, en de veelzijdigheid waarmee je al de daarmee samenhangende kwesties of uitwerkt of aandijpt. Voor ieder, die zich met dit onderwerp bezig houdt - en wie doet of t.m. moet dat niet - zal je memorandum een handleiding en een bron voor ^{eigen} (nadenken zijn). Het heeft mij ook op allerlei punten opmerkzaam gemaakt, waar ik anders niet aan zou gedacht hebben.

Maar En toch En toch voel ik er iets in, dat niet in orde is. En wel in de fundamenteele opzet, in het uitgangspunt. Daar, zie ik een grondgedachte, die naar mijn opvatting onjuist is, de illusie, dat wij bij de nieuwe opbouw van de maatschappij te maken hebben met een ~~een~~ behorende bevolking van menschen, die alle van goeden wille zijn, om in samenwerking ~~aan~~ te gaan opbouwen. Daarby wordt uit het oog verloren, dat de maatschappij bestaat uit klassen, onderscheiden naar hun plaats en rol in het ~~arbeids~~ productieproces, ~~waarin~~ die doch ^{veelal} tegen gestelde belangen, ook in dese gemeenschappelyke opbouw, dikwyls vyandig tegenover elkaar zullen staan. Zoo moet dese schets van opbouw in vele punten een utopisch karakter dragen. De voorstelling, dat wij allen, leiders, ingenieurs, regeering en ambtenaren, ondernemers, arbeiders, slechts de handen ineen hebben te slaan, ~~vertoont~~ laat geheel en al buiten beschouwing de eigenlyke realiteit van dese wereld: dat er reusachtige machten zijn, die reeds te voren heerschten, en die nu ~~naar~~ hun wil en inricht dit geheele proces zullen beheerschen en bepalen. Dese machten zijn de kapitaal machten; Al wat over de maatschappij geregd of beraamd of voorgesteld wordt, zonder de rol van het kapitaal voorop te stellen, moet daardoor in zijn fundament gebrekkig blijven, al ~~is~~ er in de detail uitwerking nog zoo veel goed en juist.

~~De vraag die nu aan de orde is, is niet hoe we de kapitalisten kunnen overtuigen, maar hoe we de kapitalisten kunnen overtuigen, dat ze hun land uitplunderen en verarmen, en die zich in een zware uitputtende rechts oorlogen van de hals schoven. Wy, in het Westen, hebben het kapitaal leeren kennen als de~~

Ik begrijp zeer goed, waardoor het komt, dat je hieraan niet de vereischte aandacht hebt gegeven. ~~Je bent, over kapitalisme en bourgeoisie, niet by Marx ter school geweest, maar by de Russen. Voor de Russen was het kapitaal de Westersche woekeraar, die hun land uitplunderde en verarmde, en die zich in een zware uitputtende rechts oorlogen van de hals schoven. Wy, in het Westen, hebben het kapitaal leeren kennen als de~~

de groote wereld-revolutioneerende en organiseerende macht, die een hoopere toekomst vorm van maatschappij voorbereidt. Voor de Russen was de bourgeoisie een klein, onbeduidend groepje menschen, zonder maatschappelijke kracht. Wy in het Westen kennen de bourgeoisie als een wereldbeheerschende klasse, zoo machtig, stoffelyk en geestelyk, als er vroeger nooit een was. Door de leeringen, zooals te inderlyd door de Russische revolutie over Europa uitgesproken werden, kon men zeker geen juiste waarheid over de beteekenis van het kapitalisme krijgen.

De machtigste onder dese kapitaal machten is het Amerikaanse kapitalisme. Dit is reusachtiger in omvang en beris, dan ergens elders, en sterker gekoncentreerd in een klein aantal miljardaire families, die als monopolie ^{de belangrijkste} ~~geheel~~ takken van bedrijf in beris of in handen hebben. Dese exploiteeren het Amerikaanse volk, ende wonden vloei in hun by miljoenen dollars toe; zy zyn meesters over de pers (over de kranten, en over week- en maandbladen etc), over de politie, hun agenden zyn de leiders der ^{grootste} partijen, over de universiteiten. Over de industrie; zy beheerschen de openbare meening en de parlementen. Door zyn legers, en door zyn reusachtige ^{overvloedige} industrie (op kapitaal overvloed gegrond), die alle bondgenooten van bewapening voorziet, is het nu meester in West Europa, en straks in Oost- en Zuid Azie. Zijn doeleinden bepalen, wat er straks met de wereld zal gebeuren; en die doeleinden zyn: steeds meer zyn macht over verdere landen uit te breiden en dese te exploiteeren.

Wat ik hier over de macht van het Amerikaanse kapitaal in de wereld ^{zeg} ~~schrijf~~, is niet een meening of opvatting van een socialist of een party, maar de eenvoudigste, by alle kenners erkende waarheid, die alleen daarom niet algemeen bekend is, omdat men vermydt, om bepaalde redenen, dit dagelijks en overal bekend te maken. Maar wie over maatschappelijke kwesties schrijft behoort met deze waarheid rekening te houden.

De Nederlandse regeering, als leidster van de opbouw hier, en dus ook het Nederlandse volk, zyn in de opbouw geheel afhankelijk van wat het Amerikaanse kapitaal wil. Zou men hier wegen willen inslaan, die dit kapitaal niet passen, dan zal het er dadelyk een slotje voort kunnen deken. Zou het Nederlandse volk een andere manier wenschen dan onze regeering met Amerika heeft vastgesteld, dan is Eisenhower daar, om dit te verhinderen.

Wat in Amerika het slechtst en het snelst plaats vond, ^{de concentratie van} ~~de~~ ^{beperkte} ~~de~~ ^{van kapitaalberitters} economische en politieke macht in de handen van een ~~kleine~~ ^{beperkte} groep, ^{is} ~~is~~ in andere landen op minder sterke schaal, en op wat andere manier, ook plaats. In Engeland regeert een bourgeoisie, samengesteld uit rijke tekennemen, kooplieden, ~~ondernemers~~, grootgrondbezitters, en bepaalt de politiek.

exploitatie niet bewust worden, maar hun lot, hun armoede, hun slagen of
mislukken aan eigen werk en tekortkoming toeschrijven. Daarom tracht
het kapitaal het zwijgen over zich op te leggen, het praten over kapitalisme
als basis van de wereld misère als onbehoorlijk, onafvoerbaar, beklomp,
partijdig, socialistisch te karakteriseren, waarin het ook vrij aardig
slaagt. Daarom is ^{zulk} ~~dit~~ verzwijgen door hen, die beter weten, een hulpmiddel
om de macht ende exploitatie van het kapitaal in stand te houden. En
waagt men een enkel flauw zinnetje daarover: dat de winst aanspraken
behooren te wijken - ^{wat kom vermen} ~~zulk~~ een voorzichtige uiting of meening van
één persoon, een schryver of professor. ~~beduiden~~ tegenover de enorme macht
en wil en belang van het kapitaal? Hoeveel als een klein insect in de
vuist van een reus! Het kapitaal zal er zeker ook mee ingenomen zijn,
als de opbouw in zulke idyllische vormen omschreven wordt. Want
mooie praatjes, die de wereld anders voorstellen dan de werkelijkheid is,
vindt het prachtig; die geven illusies aan de menschen. Daartoe reken ik
bv. de "rechten van de mensch" van Wells (hoe sympathiek ook van inhoud),
die in deze tijden toch slechts machteloze woorden zijn, welkom aan de
heerschende machten.

Naast deze twee is nog als derde sterke macht, voor ons van belang, te
noemen: het Russische Staatskapitalisme. Nadat het zich in Rusland
sterk gevestigd had, is het nu ^{of vers} bezig en ^{streeft} om zijn invloed en macht
over de wereld uit te breiden. Te voren had het een ernstige mededinger
in het Duitse nationaal-socialisme, dat ~~dit~~ een zeer gelykoortige
structuur (diktatuur, gelykschakeling) en methoden derzelfde innerlijke
en uiterlijke kracht ontwikkelde; maar dit ~~lijkt~~ nu van de baan. Het Russische
Systeem stond sterker in de strijd, omdat het, uit een revolutie van boeren
en arbeiders voortgekomen, nog steeds een fascinerende ^{geestelijke} invloed
op de volksmassa's in andere, speciaal "grootindustriële landen uitoefent",
en dit bewust bevordert, door zich als een land voor te stellen waar de
arbeidersklasse heerscht. En ook, door zich in elk land een aanhang te
scheppen, onder de naam Communistische Partij, die daar als woordvoerder en
leidster van de arbeiders opbreedt tegen de regeeringen, die verlegenwaardigers
zijn van het oude persoonlijke kapitalisme. Het Staatskapitalisme breekt
als een hoger georganiseerde, planmatige ^{en daardoor effectievere} vorm van ~~kapitalistische~~
productie op, ^{en} beschikt over effectievere methoden van economisch beheer,
en ~~compenseert~~ daardoor de Russische achterstand in technische ontwikkeling
en kapitaalovervloed. Doordat het ^{als} een verder ontwikkelde, bewust
gerijde ^{stelsel} ~~stelsel~~ van voortbrenging opbreedt, ^{wordt} sleept het velen mee als zijn
aanhangers door zijn geestelijke invloed, en tracht ^{daardoor} ~~te~~ de staten van het
privaatkapitalisme innerlijk murw te maken. Dit gaat gelyktydig naech
de militaire verovering van Zuidoost Europa

Ten van de
democratische
stroomingen

Deze macht zal ook een rol spelen en zich doen gelden in de opbouw van Nederland. Eerst al, doordat de C.P. een groot contingent leverde in de onderaardsche verzetbeweging, en daarmee aanspraak kreeg op een aandeel in de leiding na de bevrijding. Dit loopt natuurlijk op ruize uit, daar de Nederlandsche regeering zich op Engeland-Amerika orienteert, en het achter haar staande ~~het~~ partikuliere kapitaal niet van het Russische staatskapitalisme hebben moet. Dan wordt de C.P. aanvoerder in een felle politieke strijd, waarin ze door radikale ^{demokratische} eischen te doen hooren, de arbeiders ^{en volksmassa's} voor haar doeleinden, grootere macht en invloed, in beweging zal trachten te brengen. Dit kan dan tot ^{aanmerkelijke} ~~groote~~ storingen in de opbouw leiden.

Dit betekent helemaal niet, dat de C.P. de ~~op~~ voornaamste kracht zal zijn, die deze storingen bewerkt. De macht, die deze het meest zal bewerken is die als 2de boven genoemd is, het Nederlandsch kapitaal. Dit zal natuurlijk, wijs de opbouw als doorgangsstadium zien om weer tot een kapitalisme van partikuliere ondernemingen, als voor de oorlog te komen, met als doel winst te maken. ~~Hun~~ ^{de} geheele maatschappelijke opvatting ^{van de benutting van kapitaal} is dat men ^{dit} zien geen andere mogelijkheid. Hun overtuiging is - en dat is al vaak genoeg uitgesproken en zal het nog vaker worden - dat voor een toekomstige bloei kapitaalvorming het dringendst noodig is. En kapitaal kan alleen gevormd worden uit winst; hoe grooter de winsten en dividenden, des te sneller groeit daaruit nieuw kapitaal op. Wij zouden meenen, dat eenige tijd geen winst of dividend als arbeidsloos inkomen der aandeelhouders, voor de geheele maatschappij beter is; maar wij hebben het niet voor het zeggen; zij zijn een macht die op alle regeerings- en organisatiebureaus grooten invloed hebben. En dat nu groote winsten alleen mogelijk zijn door de loonen laag te houden en de intensiteit van de arbeid op te drijven, ligt hier een bron van sociale conflicten. Dat is dan verzet en strijd, dat uit de arbeiders op natuurlijke wijze ontspringt (al zal de C.P. er gebruik van willen maken voor haar doeleinden van groote politieke partijmacht). Mogelyk dat een regeering (die altijd wijzer behoort te zijn dan de door begeertheit beheerschte kapitalisten zelf) hen ertoe zal weten te brengen, eventjes te wachten met hun eischen, om de opbouw zelf niet in gevaar te brengen. Maar het is niet waarschijnlijk, dat dit ~~alles~~ in voldoende mate gelukken zal.

Zoo zullen dus de verschillende kapitaal machten, ^{als} die de sterkste feitelyke krachten onze maatschappij beheerschen, hun invloed doen gelden. Doet men alsof deze niet bestaan, dan kan men wel een beeld geven van hoe het onder abstrakt-gefantaseerde omstandigheden, die wy ~~wil~~ wenschen te bestaan, zou gedacht kunnen worden; maar men moet zich dan loek zeggen, dat de werkelykheid hieraan niet kan beantwoorden. Als dus een studie centrum

deze studie van de opbouwproblemen ter hand neemt, is het te wenschen dat er ook personen aan deelnemen, die een grondige kennis van het Kapitalisme als economisch systeem bezitten, en niet aarzelen om alle konschwenties te trekken (zie ook mijn opmerkingen boven, ^{nooizakelijk} over een feitenverzamel- en documentatie van structuur, details, organisatie en ^{andere} actie van het Nederlandsch kapitaal)

Er is nog een ander door jou genemd voorwerp van onderzoek, waarvoor al het hier gezegde ook toepassing vindt. Jy stelt het vraagstuk ter studie, waardoor deze oorlog (deze oorlogsmisdaad noem je hem) kon ontstaan. Zonder het kapitalisme als diepste oorzaak en grondslag te zien, is dit onderzoek onmogelyk, of verloopt in algemeene woorden over volksaard, nationaal karakter, psychose e.d. Alleen uit een grondige studie hoe dit produktie systeem, het kapitalisme, in verschillende andere landen, en hoe op speciale wijze zich in Duitschland ontwikkelde, wat zijn psychologische werkingen in elk ^{andere} en in dit speciale milieu moest zijn; hoe het nationalisme overal als de typische gedachtenwereld van de bourgeoisie tot macht komt, en welke vormen dit door de speciale levensomstandigheden van het Duitse kapitalisme moest aannemen — kan begrepen worden, hoe daar het nationaal-socialisme ontstond, kan zijn kracht en zijn zwakheid, kan zijn geheele karakter ~~op~~ helder doorzien worden; dus ook het ontstaan ^{en de methoden} van deze oorlog. Laten wij toch niet doen, alsof oorlog zooiets onmogelyks of ondenkbaars in de zgheschaafde wereld is; die "beschaafde" is de kapitalistische wereld, en honderden malen is reeds aangetoond dat oorlog onafscheidelyk is van kapitalisme. Wat ons verraste was de formidabele kracht van het n.s. in de oorlog; wat onze felheid wekte was zijn ~~systematisch~~ systematisch gebruik van leuzen en van wreedheid. Maar dat deze oorlog zou komen wisten we toch al lang. Nog onder de vorige oorlog schreef Herman Gorter: ^{in de Nieuwe Tijd} in deze oorlog zal de strijd om wereldheerschappij tusschen het Duitse en het Engelsche kapitaal niet beslist worden; dat zal eerst in een volgende oorlog kunnen gebeuren. — Maar je hebt ~~in zoverre~~ gelyk, dat een werkellyk goede studie en uiteenzetting, waarom deze oorlog in deze vorm moest komen, uiterst belangrijk en noodzakelyk is ter verheldering van de denkbeelden der menschen. Ik voeg er alleen by, wat by deze studie een noodzakelyke grondslag moet zijn.

Ten slotte moet nog wat gezegd worden over de praktische regelingen en vooruizichten. Je geeft daar aan, hoe de regering, of de daarvoor aangewezen commissies van deskundigen, leiders en directuren de beschiklyk moeten hebben over de arbeidskrachten; hoe in ruil voor het levensonderhoud deze de plicht hebben het noodige werk te doen, en hoe de leiding de diverse arbeidskracht overal moet kunnen inzetten waar dat juist noodig is voor het meest doelheffende gebruik. ^{van de} De arbeiders spelen ⁱⁿ een volkomen passieve rol; zy worden heenen weer geschoven naar het inzicht der leiders;

zy hebben alleen te gehoorzamen zy worden, kortweg geregd, behandeld en beschouwd als een willooze kudde werkdieren. Dit is inderdaad de positie, waarin de arbeiders onder het kapitalisme steeds verkeerden: zy worden aangeleid en ontslagen naar wil en willekeur van de directie, zy moeten oppassen op hun woorden, gaan bij een protest tegen misstanden de keien op, worden in de fabriek steeds gecontroleerd en moeten, om te overleggen met elkaar over hun belangen, elders een plaats zoeken. Ze zijn daar ^{aan} alleen om winst voor het kapitaal te produceeren; ze ~~zijn~~ zijn voor het kapitaal niet anders dan een willooze kudde werkdieren, die ^{echter} ~~alleen~~ obolimaal worden, als ze te weinig eten krijgen, dus waar men op dat punt op letten moet.

En in jou schets van de opbouw stel je je nu op dezelfde kapitalistische standpunt, en wijst aan de arbeidskrachten die zelfde passieve rol toe van enkel gehoorzame geschovenen te zijn, als bij het oude kapitalistische systeem behoort. Is het niet bij je opgekomen, dat als uit de opbouw een nieuwe wereld moet groeien, hier ^{ook} een van de noodzakelijke vernieuwingen moet plaats vinden? Er zal reeds, in de strijd over loonen en arbeidsdagen, stof tot konflikt genwey voorhanden zijn. Hoeveel meer zal die verscherpt worden door hen, in plaats van als medewerkers in de opbouw, als rechteloze koelies te beschouwen en te behandelen. Ongetwijfeld zal van hun zyde de wensch geuit of de eisch gesteld worden, dat tegenover de opgelegde plichten ook rechten staan, rechten van vrije persoonlijkheid. Zoo in dit geval het recht van meegekennd worden en mee besluiten in de regelingen van het werk, een zekere autonomie en meereggingschap in de eigen aangelegenheden, vrijheid van onderling overleg, van protest en bezwaar, erkenning van de arbeidsgroepen, de personeel en werklougen, als byeenbehoorende, zich zelf voor een goed deel regelende groepen, niet als hoopen losse individuen naar willekeur uit elkaar te halen.

Je stelt ergens in je stuk de vraag: hoe zal de bevolking alle maatkynen opvatten en erop reageeren? ~~Het verschilt naar de maatschappelyke klassen waartoe men behoort. Maar hoe?~~ Dat hangt af van het karakter dat men aan de maatregelen geeft. Je bent zelf eenyszins in vreere, of de menschen wel het noodige enthousiasme voor dese harde tyd van groote inspanning zullen meebrengen. Jy meent zelfs dat hier de kerken een rol te spelen hebben om enthousiasme er in te preeken. Dat zal op de volksmassa's zeer weinig effect hebben ^{meen ik}. Maar een beter wey zal zijn, dese massa's als medewerkers te behandelen, deelnemers in een groot opbouwwerk. Als ze zien, dat hun sociale positie daar iets anders zal zijn, dan als werkdieren onder het oude kapitalisme, dan is er kans en een gezonde basis voor sociaal enthousiasme en geestdriftige toewyde medewerking. Overdenk dat eens. Nu ~~waarschijnlijk~~ is het natuurlyk waar, dat wij, jy en ik en andere schryvers en intellectuelen.

7 In brewe kringen van arbeiders wordt de kerk als een verdommingsinsteluit beschouwd, bestemd om te helpen hen in onderworpenheid te houden.

aan de arbeiders die andere positie in productie en samenleving niet kunnen verschaffen; die zullen ze zich zelf moeten veroveren door harde strijd. Maar voor de invloed en de werking van je voorstellen en geschrift doet het er wel veel toe, hoe je je daarbij ten opzichte van deze kwestie stelt. Zou als je je hier uitdrukt, treedt je op als woordvoerder van de zuiver kapitalistische denkwijze, dus als vertegenwoordiger van kapitaalbelangen, ondanks je zachte afkeuring van kapitaalwinst; het werkelijke is ~~of~~ of de arbeiders als uitbuitings-objekten of als vrije zelfbepalende persoonlijkheden zullen gelden.

Eenigzins verwant hiermee is het, wanneer je spreekt over "opvoedingsarbeid" en over "heropvoeding". Dat klinkt zoo van boven af; wij, de wijze leiders, zullen de domme, uit het gareel geslagenen nieuw en beter opvoeden. Wees er zeker van, dat de ke leuze van de zijde der werkelijke machthebbers zal gebruikt worden, tegen de weerspannige arbeiders als die zich niet gewillig tegenover sterke uitbuiting betoonen. Bedoel je er wat anders mee, dan moet dat duidelijk gezegd worden, ~~of~~ liever aangegeven door het woord propaganda. Maar ook hier zit de legendelug van de wetenden tegenover de onwetenden in, terwijl deze laatste zich zelf heelmaal niet als zoodanig beschouwen. Omgekeerd, het zou goed zijn als de rollen eens verwisselden, en als die intellectuelen, die nu meenen alles te weten en te overzien, ook eens als leerlingen gingen luisteren naar wat van die zijde gezegd wordt. In plaats van die hooghartige "opvoeding" zou ik willen aandringen op organen van alzijdige meeninguitwisseling als de noodigste hulpmiddelen voor geestelijke verheldering en bereidwillige samenwerking.

Daardoor alleen kan een sfeer geschapen worden van "geestelijke democratie" als basis voor een actuele democratie. Als je dit laatste wenst, ^{moet je} het eerste ~~als~~ ^{als} middel gebruiken, en niet meenen als bezitter der wijsheid van boven af te kunnen leiden. Technisch moeten intellect en wetenschap, dus zullen voor eerst de intellectuelen moeten leiden; maar maatschappelijk zijn deze over het geheel te onwetend om te kunnen leiden.

De grondgedachte, waarvan ik uitga bij dit schrijven is deze: als de klasse der intellectuelen in de komende sociale strijd aan de zijde van het kapitaal staat, omdat dit hen een geprivilegieerde positie belooft, zal de strijd hard en bloedig en de opbouw moeilijk zijn; als deze klasse zich sympathiek en medewerkend tot de arbeidersklasse stelt, die de strijd moeten voeren, is er kans op zachtere en humanere vormen en snellere opbouw. Ik verwacht dit ^{meest} ~~best~~, ook gezien je sluk, niet. Maar ik hoop toch, dat het mogelijke zal zijn, door verbreiding van meer inzicht, in die richting ietap te werken.

7 de arbeidersklasse zal het kapitalisme overwinnen;
7 en met welke zij in de productie moet samenwerken.